

DR. PETRU GROZA ÎN CORESPONDENȚĂ CU OCTAVIAN GOGA

S-au împlinit la 3 decembrie 1984 o sută de ani de la nașterea Dr. Petru Groza, figură proeminentă a vieții noastre politice și sociale din ultimii cincizeci de ani, inițiatorul și creatorul *Frontului Plugarilor*, formă de luptă legală a P.C.R., conducătorul primului guvern cu adevărat democratic al țării de după istoricul act al Eliberării de la 23 August 1944, și care, prin măsurile luate, a creat baza social-politică pentru procesul de transformare socialistă a țării.

Personalitate fascinantă, dinamică, Dr. Petru Groza a fost mai puțin un gânditor și un ideolog — deși nici aceste laturi nu lipsesc din activitatea sa complexă, multilaterală —, cât un om de acțiune, de directivă. Neacceptînd să stea pasiv, el a intrat încă de pe băncile facultății în mișcarea de rezistență națională condusă de Partidul Național Român, activînd mai întîi în sinul societății „Petru Maior” a studenților români budapeșteni, iar mai apoi participînd cu entuziasm la luptele electorale ale timpului în vederea alegerii de deputații români în parlamentul din Budapesta. Și-a făcut ucenicia secundîndu-l în această activitate pe luptătorul național Coriolan Brediceanu de la Lugoj și candidînd el însuși pentru un loc de deputat în județul Caraș-Severin. În anii primului război mondial îl găsim înregimentat, alături de marii bărbați ai neamului, în lupta eroică dusă de poporul nostru pentru realizarea desăvîrșirii unității naționale, pentru dobîndirea drepturilor sale sociale și politice, luînd parte activă la pregătirea mărețului act de la 1 Decembrie 1918. Disensiunile create imediat după eveniment în Consiliul Dirigent și în sinul Partidului Național Român l-au făcut ca, împreună cu alți membri ai acestuia, nemulțumiți de politica de expectativă și tergiversări a lui Iuliu Maniu, să se orienteze spre programul de acțiune al unui partid nou creat, Partidul Poporului, care părea să întruchipeze pentru moment forța și dorința de schimbare a unor păături populare mai largi, cum el însuși avea să se exprime mai tîrziu: „M-am atașat unui partid răsărit atunci din tranșee sub numele Partidul Poporului, înființat de cel mai bun soldat pe care l-am avut, mareșalul Averescu, care, născut din popor, foarte popular în război, după sfîrșitul acestuia și-a apropiat mulțimea de soldați și țărani”¹.

În luarea acestei decizii a fost influențat, desigur, și de prietenia pe care i-o purta lui Octavian Goga, cunoscut încă de pe băncile Universității din Budapesta, și care ieșise din război aureolat de nimbul său de luptător intransigent, ce-și lansase „strigătele în pustiu” împotriva neutralilor, contribuind alături de V. Lucaciu la luarea măsurii de intrare a României în război. Poetul transilvănean era convins acum mai mult ca oricînd că va asista la o largă campanie de reforme social-politice, necesare societății românești de după război, și spera că partidul generalului Averescu va avea curajul să le facă. De aceea, intră amîndoi

¹ Petru Groza, *Articole, cuvîntări, interviuri*. Texte selectate de Mihaela Dan, Gh. I. Ioniță, Mircea Valea, prefată de G. Ivașcu, București, 1973, p. 615.

În noul guvern venit la putere imediat după proclamarea Marii Uniri (Goga în calitate de ministru al cultelor și artelor, iar Groza ca ministru al naționalităților conlocuitoare, apoi al transporturilor) și se găsesc solidari în mai toate acțiunile partidului de a-și crea o bază populară mai largă (pactul de la Ciucea din 1924 a fost doar una dintre aceste măsuri), fie în atitudinea față de naționalitățile conlocuitoare, fie în politica economică și industrială a țării, domeniu în care Dr. Petru Groza era foarte bine inițiat (și în calitate de președinte al Uniunii marilor industriași din România, de membru în Comisia superioară vamală sau în Comisia de import—export).

În această perioadă, Dr. Petru Groza se arată receptiv și la ideea poetului de a înființa un mare cotidian al partidului la Cluj, care să secondeze îndeaproape revista acestuia „Țara noastră”. În acest sens scrisorile de față aduc informații noi cu privire la demersurile care se fac, în special de către Dr. Petru Groza, însărcinat personal de Goga cu misiunea aceasta. El referă amănunțit despre oamenii pe care i-a contactat (cunoaștem astfel o serie de fruntași politici ai partidului aversecan din diferite centre ale Transilvaniei), despre sumele pe care le-a obținut, despre greutățile pe care le-a avut de împlinit, despre inerția care domnea în cele mai multe din centrele vizitate, anunțând de pe acum impasul în care va intra în curând întregul partid. Nu lipsesc de aici nici câteva cereri cu caracter personal: transferarea unui funcționar de bancă de la Buzău la Deva, anumite înlesniri în legătură cu creditul de rescont al băncii „Decebal” din Deva, intervenția în favoarea unui inginer, schimbat din funcție de noul guvern la putere etc., dar peste toate planează un ton nemulțumit, de îns care nu-și vede idealurile realizate.

O dezamăgire evidentă, legată de lipsa totală de entuziasm a membrilor partidului, depistabilă la toate nivelele, începe să se contureze cu tot mai mare precizie în dările sale de seamă, inutile și repetate strigăte de alarmă la adresa conducătorului de la București. În special penultima epistolă, aceea din 10 martie 1931, reușește să ne transmită această stare de insatisfacție surdă, mocnită, care răbufnește pe alocuri în cuvinte violente, demascând „coborîrea” sistematică a calității vieții în „patimă și dușmănie”, în degradanta luptă pentru „oalele cu carne”. Deși subliniază că nu e „nici vizionar, nici necăjit” (în sensul de „om fără resurse, sărac”), nu poate să nu arate că e sincer nemulțumit de spectacolul luptei pentru putere care se dă între partidele politice, de lipsa lor de decență și scrupul. „Mă ridic contra acestor lucruri?” se întreabă el. Și tot el răspunde: da, pentru că: „Atîtea umilinți, nemărginita mîhnire își vor da roadele cîndva (...) Îți reamintești ieșirile mele la consfăturile prietenilor noștri: ceream, plictisitor pentru unii, o acțiune mai organizată a intelectualilor, ceream sistem și disciplină, fără ca să pot schimba ceva din felul vechi al nostru de a face «politică». Din parte-mi, sînt în plină funcție de revizuire a tot ce este conștiință de cetățean, principii și lozinci, cu tendința de a elimina ceea ce este învechit, ipocrit și primejdios.”

E sensul unei angajări care anunță de pe acum o veritabilă schimbare de perspectivă. Ea ne va fi dezvăluită în toată gravitatea și complexitatea ei de ultima scrisoare a epistolarului, cea din 11 martie 1932, care este de fapt scrisoarea unei rupturi. În urma dezmembrării Partidului Poporului din 1932, situație în care Goga devine pentru moment șef al partidului în locul marelui (12 mar-

tie 1932), ca apoi să prefere soluția unui partid de colaborare prin înființarea la 10 aprilie 1932 a Partidului național-agrar, Dr. Petru Groza se retrage din partidul averescan. Cele comunicate de scrisoarea sa din 11 martie 1932 dovedesc voință și fermitate în luarea deciziilor, amară și scirbită decepție pentru momentele de tristă și penibilă impresie, pe care i-o lasă comedia vieții politice românești la care asistă și în care, această nouă prăbușire e menită să „tulbure orizontul”, deși nu face parte din cei grăbiți să-și salveze bagajele de naufragiu în altă parte. Întimplarea în sine îl obligă la expectativă și meditație, declarând cu luciditatea caracteristică omului politic ce-și făcuse un atent și sever examen de conștiință (analizând lucrurile „în frumusețea distanțării, departe de putregaiul frământărilor de toate zilele”) că: „Mă voi reculege și eu din sentimentul de doliu și voi lua o hotărîre, văzîndu-mi de inventar. Dar nici nu mă impresionează »trenurile« pierdute. Vremurile sînt atît de tulburi și mari, încît prevăd răsturnarea tuturor itinerariilor”.

Și, într-adevăr, hotărîrea sa a fost de natură de a răsturna toate previziunile („itinerariile”, cum le spunea el). Căci, după cîțiva ani de observare atentă, de pe margine, a vieții politice românești, i-a înțeles mai bine pulsul și sensul, i-a deslușit semnificația de viitor. Opțiunea sa a fost clară și categorică: apropierea sinceră de țelurile și lupta Partidului Comunist, ca singurul partid al vremii în stare să efectueze schimbările radicale de care era nevoie și, în același timp, să-i insuflă omului politic încrederea în justetea cauzei pentru care militează. Așa se face că Dr. Petru Groza se va alătura de acum înainte cu trup și suflet cauzei dreptății celor mulți și asupriți, așa cum avea să declare mai tîrziu: „Am cunoscut însă tot de atunci și dedesubturile bucătăriei statului, economiei naționale și a partidelor istorice. Alegîndu-mă și cu anumite îngrijorări am început să-mi dau seama că stomacul maselor muncitoare nu va suporta mult ceea ce se gătește pentru ele în această »bucătărie«”².

Ca atare, la 18 aprilie 1933, în plină criză economică, el avea să pornească organizarea Frontului Plugarilor, declarînd că a venit vremea unei schimbări de fond a vieții noastre publice: „Trebuie curățat însuși gunoiul, căci altcum combătînd numai pe acești politicieni, ne dăm și noi înșine marca politicianismului. Trebuie, deci, intrat în temelie și zidit din nou.”³

În scurtă vreme, Dr. Petru Groza a putut dovedi tuturor că opțiunea sa politică și-a verificat pe deplin eficiența. Avînd curajul de a arunca „peste bord balastul tradițiilor, prejudiciilor, drepturilor și situațiilor moștenite”, cum spune el, curajosul om politic s-a alăturat cu credință luptelor purtate de încercata noastră clasă muncitoare, devotîndu-se idealului său, cu convingerea că e „singura religie mîntuitoare a muncii creatoare”. Devotîndu-se cu abnegație acestei idei, Dr. Petru Groza și-a înscris un nume de cinste în galeria nepieritoare a luptătorilor progresiști pentru binele nației și al patriei, pentru izbînda vremurilor noastre de astăzi.

MIRCEA POPA

² *Idem*, p. 616.

³ *Idem*, p. 86. *Botezul Frontului Plugarilor*. Cuvîntare rostită la adunarea din 18 aprilie 1933.

ANEXE

1.

Băcia, 15—19 iulie 1928

Dragă Goga,

Am primit ilustrata din Karlsbad și-ți mulțumesc pentru aducerea aminte de ziua numelui. Aflând prin telefon de la D-na că v-ați întors acasă, ne-am înțeles cu nevastă-mea, să vă propunem o plimbare de câteva zile prin Ardeal urmînd ca, pentru cazul că sunteți de acord, să ne comunicați timpul potrivit pentru voi. Bine-nțeles după căldurile acestea, cari sunt anormale pe la noi, deci vor trebui să treacă în curînd. Sunt încă regiuni de văzut, mai ales muntoase (*Retezatul*, unde și altcum vom merge cu Baranga-Bontescu; *Munții Sebeșului*, pe care îi pătrundem în fiecare vară, cîteodată împreună cu nevasta; *Făgăraș-Negoiul*, mobilizînd eventual și pe Vasu etc.) și noi am merge bucuros să vă luăm de la Ciucea.

Dacă din oricare motiv nu puteți lua în programul vostru de vară un astfel de turneu, vă vom căuta și așa pentru o zi la Ciucea în decursul lunii august — intrucît veți fi acasă.

Am aflat că ai fost chemat chiar de la frontieră la București. Rău că nu-ți dau pace cel puțin în căldurile acestea și noi te însoțim în gînd și la acest drum, care în definitiv este numai o mică pîrtică din calvaria pentru neam și partid, pe care noi o facem cîteodată din obicei sau variație. Ție însă destinul ți-a pus-o pentru toldeauna în sarcină.

Fiindcă nici cînd nu am avut mai mult decît o meserie proastă — este o sarcină grea pentru care nu toți au nervi. Dacă vreai să fii serios, ai nevoie de răbdarea lui Christos și numai puțini sunt de categoria aceasta.

Poate în alte țări cu vechime mai mare va fi altfel: în Orientul dervişilor urlători însă, zău, dragă Goga, e mare lucru să nu te scîrbești făcînd politică. Dar în sfîrșit citînd în „Țara Noastră” (*Însemnări*) frazele prietenului nostru filozof, devenit moralist că adevărat „...în lumea aceasta n-am fost chemați nici ca spectatori, nici ca mosafiri, ci ca vislași și piloți...”, vorba vine: facem înainte pe vislași în barca care ne-a hărăzit-o soarta și cu care, ce e drept, am trecut prin atîtea stînci și furtuni, deci nu avem nici chiar motivul să abandonăm vorba încrederii în piloți — ori ce va veni.

Aici am întrerupt scrisoarea răpit cîteva zile de bucătăria mea complicată — continuare în 19. l.c.

Adineauri a plecat de la Băcia profesorul Aurel Popa din Oradea. Aflu treaba cu nunta prietenului Gh. Tulbure la Ciucea, de care altcum ne bucurăm foarte mult. Deci văd, că programul la voi se menține variat, prin urmare puțină nădejde de plimbări.

Sărut mîinile doamnei,

Cu drag,

P. Groza

2.

[antet tipărit] Dr. P. Groza
Deva, 13 martie 1929, personal

Frate Goga,

După discuțiuni și corespondență multă cu prietenii politici asupra chestiunii gazeta-Cluj, cred că avem material de examinat. O parte a organizațiilor cerînd cu insistență prolongarea termenului, a trebuit să cedez, urmînd, ca după 15 aprilie să facem necondiționat încheierea, luînd atunci hotărîri definitive. Pentru ca să te țin la curent însă, cred că este potrivit să-ți comunic de pe acum unele

lucruri asupra cărora să chibzuiești influențind ev[entual] cu autoritatea ta unele lucruri și mai ales unii oameni care au nevoie încă de tratament special.

Întii de toate vreau să-ți remarc pe cei care au răspuns cu camaraderia caldă la apelul nostru, semnând și parte vărsând sume destul de considerabile, așa încît ne apropiem de cca. 700 000 lei.

Sătmarul, în frunte cu Ilie C. Barbul, Brașovul prin Costi Moga (cel dintii care a semnat 20 000 lei); Tirnava Mare, prin Popa, de la Alba Iulia unii prin Zaharie Muntean, care a răspuns fără întârziere și cu multă însuflețire apelului; unii bănățeni, începînd cu P. Nemoianu, care, modest cum îl știu, în cele materiale, a deschis cont la Banca agrară; Dr. Beu de la Sibiu, la care suma, pe care o pune la dispoziție pe lîngă o scrisoare amabilă, contează, cum știi, înzecit; peste tot Sibiul, unde se constată acțiunea lui Lupaș în această chestiune; o parte a d-lor din Timișoara cu Iorgulescu, bihoreni pe care i-am văzut la Oradea Mare, Iacobii, G. Popa, Tulbure etc. care sînt ca totdeauna la locul lor; din Arad dr. S. Moldovan cu cîțiva prieteni personali; cea mai mare parte din clujeni, care n-au semnat încă sumele repartizate, care însă mi-au comunicat în scris și verbal că sînt gata de a-și face datoria în orice clipă, au fost însă reținuți de O. Prie care i-a chemat la conferință înainte de a expira termenul din apelul nostru și subliniind faptul că acțiunea noastră nu a succes (?) cerea contribuție pentru o gazetă a „clujenilor”, care să apară de trei ori pe săptămîină. Esca mi-a cerut ca să-i las la urmă, cînd vom impresiona eventual cu sumele vărsate din alte părți și cu exemplul bun al altora, iar eu m-am conformat fiind convins că Esca este absolut devotat cauzei. N-am înșirat pe toți, în fruntea cărora ar trebui să amintim pe Zaharia Bărsan, al cărui gest generos îl cunoști (cîtă micime la noi, oamenii afacerilor cu bănci și bunuri, față de acești oameni), am vrut numai să cunoști cazurile mai tipice, din simplul motiv că rar se dă ocaziune mai bună de a-ți cunoaște prietenii, dat fiind că sintem acum la greu.

Și pentru ca învățătura pe care o tragem să fie completă, fără orice gînd ascuns, trebuie să întorc moneda pe cealaltă față:

Nu m-au învrednicit nici de răspuns, deși în afară de apelurile comune, le-am scris insistent și în mod particular: Goldiș, V. Moldovan, Bucșan (pentru secuime), D. Vasu. Goldiș, după primirea apelului și scrisorilor mele, a ținut o consfătuire la Timișoara cerînd contribuție pentru o gazetă în Banat și neamintind cu un singur cuvînt acțiunea de la Cluj. Evident am căutat să lămuresc lucrul; sînt în vie discuție cu o parte din timișoreni, chiar și arădeni (C. Iancu etc.) făcînd tot posibilul pentru ca să atingem scopul: de a nu ne diviza forțele și resursele. Av[ram] Îmbroane și cîțiva prieteni de acolo la început erau indispuși, acum, după cum mi se scrie, văzînd în decursul unei audiențe la generalul că temerea lor de a fi desconsiderați este neîntemeiată, au revenit. În momentul de față primesc o telegramă de la Arad, că Goldiș sosește sîmbătă acolo. Voi avea întîlnirea cu el pe chestia gazetei, imi voi da însă toată silința să rămîn lămurit.

Altcum asupra faptului că va apare sau nu gazeta ne vom pronunța la timp, examinînd situația împreună cu tine, după 15 aprilie. Ne facem pînă atunci datoria, nerenunțînd însă la calculele inițiale și planul care garantează durabilitatea și nivelul gazetei, bine organizînd și partea comercială. Nu este scris nicăieri că în Ardeal nu se poate menține un ziar mare, trecînd peste nivelul unui „Keleti Újság”, etc. Altcum nici nu are rost.

Cu dragoste și vechiul devotament,

Petru Groza

D. 506

3.

D. 511

[antet tipărit]

Dr. P. Groza

Dragă Goga,

Împlinindu-se ultimul termen pentru semnarea sumelor destinate fondului gazetei, trimit anexat aici tabloul din care vei vedea rezultatul acțiunii introdusă în ianuarie la Cluj. Regret din adîncul sufletului, că capitalul moral, atîta

zbucium intelectual, atîta energie cheltuită din belșug de tine în decursul vremurilor, nu a făcut, ca o parte din oamenii, care sînt atît de mulți în jurul tău în zile bune, cînd beneficiile puterii se revarsă asupra lor, — să înțeleagă rostul frămîntărilor tale politice, care trec marginile micilor interese și supărări, pe care toți le putem avea.

Am făcut tot ce credeam posibil pentru a atinge scopul. Dosarul complet — pe care ocazional îl vei vedea — oglindește fidel tot ceea ce se petrece în șirele noastre pe diferite regiuni — și dacă nu am realiza altceva, este un mare lucru să-ți cunoști oamenii, care, — poate pentru intîia oară se prezintă așa, cum sînt. Tabloul e plastic și edificator. Dee Dumnezeu, ca — făcîndu-ți reflecțiile și trăgînd consecințe, să rămii cu ciștigul de a vedea clar, de a cunoaște binele și răul — în acțiunea ta pentru viitor.

Nesuccesul în întregime mi se poate atribui și mie și nu-mi refuz parte din el. O seamă de oameni, între ei prieteni de decenii, nu au răspuns măcar la trei patru scrisori ale mele, deși insistam pe sfîrșite în notă personală și, păcat, sentimentală, pentru un cît de redus răspuns chiar negativ sub raport material. Bucșan (și am aflat) nu străin de influența lui dr. Iosif Boca etc., Prie și alții dintre bunii prieteni, Eugen Goga și cîțiva din camarazii, pe cari — cu toată firea mea impulsivă, care de multe ori reia alte aparențe, îi aveam dragi, convins de valoarea lor, — toți aceștia au fost imposibil înduplecați la un răspuns convențional cel puțin. (Singur Bucșan a scris în sfîrșit, lămurindu-mă scurt și pe înțeles, că *noi* sîntem datori să-i dăm lui). În viața mea particulară aș desființa chiar și contactul personal cu oameni, care refuză un răspuns cerut unei scrisori. Sub raport politic însă, voi înghiți și voi trage consecințe, încît mă privește. Admit că poate au dreptate și eu nu sînt omul chemat să înjghebeze lucruri, sau peste tot să fiu de folos, am avut sau am greșeli, pe care nu le iartă, sau sînt lipsit de însușiri, cari m-ar îndreptăți la rosturile care mi s-au dat, — eu însă deocamdată nu sînt pe deplin convins de aceasta, și îmi voi da silința să mai aștept puțin. Ori mă vor convinge, să mă duc la lucrul meritat, — ori nu mă vor putea convinge, dar atunci să se țină bine, unul fiecare și toți laolaltă. Rezerva mea de cîțiva ani poate a fost numai un exercițiu de răbdare și studiu asupra oamenilor și lucrurilor și poate a mai rămas ceva din energia mea inițială, pentru ca să ies iarăși din comun.

Pentru luni 15 aprilie sînt la Cluj, unde ne vom consulta asupra celor ce urmează de făcut. Întrucît dorești să dai vreo instrucțiune, telefoncază sau scrie lui Esca, la Banca agrară.

Mă gîndesc că în astfel de vremuri o mare parte din garda noastră de intelectuali și burghezi este incapabilă de acțiune, incapabilă chiar de a se hotări să jertfească un ban pentru organizarea unui organ de publicitate, care — față de presa mituită și străină — să alarmeze lumea românească din Ardeal, unde cu toții avem ceva de pierdut...

Sărutări de miini Doamnei (la convorbirea din 18 martie în Ciucea eram cam posomorît — sub impresia gestului fratelui Prie, care cu o clipă mai înainte părăsea sala, punîndu-și pălăria în cap fără să salute, fără de a spune celor de față, care se consultau, un cuvînt), și rog să primească și din partea nevastei mele, care acum a scăpat de o carantină (închisă în cameră) de 7 săptămîni cu doi băieți trecuți prin scarlatină, un călduros obișnuit salut.

Cu vechiul devotament,

Petru Groza

Deva, 12 april 1929

Excelenței Sale, D-lui Goga Octavian f. ministru

București

4.

[antet: Dr. P. Groza]
D. 509

Dragă Goga,

Sosind acasă am dat de insistența unor familii prietene nouă să solicit un sprijin la d-l guvernator al Băncii naționale, Burileanu, pentru următorul lucru:

Nic. Solomon, contabil, cere prin petiția alăturată transferarea lui la Deva. Directorul filialei din Deva îl vrea, cunoscându-l distins funcționar. Șeful din Buzău însă nu-i dă drumul, pare-mi tocmai apreciind calitățile lui. Are însă interesul să vină aici unde sînt frații lui: prof. Solomon în Deva, *unul din cei mai devotați oameni ai organizației noastre* (vezi Almanahul partidului), medicul dr. Solomon din Orăștie etc. Dar avem și noi un mare interes familial, avînd încă o fată de măritat. Înțelegi deci cită nerăbdare se pune, și cum eu cu toată hotărîrea de a nu te molesta cu astfel de lucruri, mai puțin pentru Burileanu, trebuie să te rog insistent să binevoiești a trimite cu recomandția ta, cererea alăturată către guvernator, care va binevoi să ceară avizul directorului B. N. din Deva. Dacă acesta din urmă îl reclamă pentru *postul vacant aici*, cred, nimeni nu ar mai împiedica fericirea unui ardelean.

Și fiindcă am rupt gheața încă o rugăminte: cum știi, banca noastră „Decobal” din Deva, cu o vechime de aproape 50 de ani, pur românească, nu se prea bucură de atențiunea aceloră căroră nu le aparținem. Trăim frumos prin tradiție, din forțele proprii. Am aflat că Filiala B. N. din Deva a făcut din propria inițiativă propunere pentru urcarea creditului ei de reescont, depunînd un măgulitor raport asupra solidității, modestiei în gestiune, al acestei bănci, care are un capital social redus (4.000.000 lei), are însă vechi și solide fonduri de rezervă etc. mult mai mari, după școala de demult. Tot ceea ce rugăm este ca dl. guvernator să *deie curs propunerilor organelor proprii*. Fără hotărîta ta intervenție, sînt sigur, se va afla cineva în centru să mai reducă, din obicei, iar banca are o nevoie acum, de acești bani, construindu-și — începînd de săptămîna viitoare — în companie cu mine, — un frumos palat sediu.

Cu mulțumiri și vechea prietenie,

Petru Groza

Deva, 19 apr. 1929

Excelenței Sale d-lui Octavian Goga, f. ministru,
membru al Academiei Rom., etc. București.

5.

[antet: Dr. P. Groza]
D. 510

Dragă Goga,

Am fost la Arad și Timișoara, și, — în afară de Goldiș, pe care nu l-am aflat acasă, lăsîndu-i un bilet de vizită, am găsit pe toți oamenii de seamă edificîndu-mă pe deplin. La Timișoara — după răfuieli între ei și discuții de o zi întreagă, am văzut cum stăm și cine ce vrea. Au fost de față Bogdan T., Imbroane, A. Cioban, Doboșan etc. — fiecare cu prieteni. Voi depune un raport detaliat asupra celor constatate. Anticipez numai că am declarat de la început că scopul meu este exclusiv argumentarea fondului pentru gazeta Cluj, discuțiile s-au desfășurat însă în lung și lat, fără amestecul meu în fondul chestiunii, reducîndu-mă numai la rostul de a atenua și reduce suprafețele de frecare.

Primesc următoarea telegramă: „Încurcăturile obvenite mă fac să demisionez din comitetul de conducere. Iosif Iacob”. Același cu care, împreună cu bihoreni la Oradea, pe urmă foarte bine la Cluj, ne-am înțeles definitiv altcum. Apoi multe altele, și mulți, cari ne fac să chibzuim bine înainte de a pleca la drum, deși prin inițiativa — cu girul poliției — din partea celor cinci — lucrurile au avansat.

Voi merge, după sinodul din Sibiu, la Cluj, pentru a vede ce fac domnii cu inițiativa.

După plecarea Ta, am convenit la Cluj, și am văzut echivocuri cari mi-au întărit convingerea asupra neseriozității unora. Pentru ca să înțelegi: la consfătuirea cu aceiași și alți domni, ne-am înțeles clar și hotărât că fiecare în raionul lui va organiza acțiune intensă, făcând maximum de eforturi pentru colaborarea tuturor și va pune apoi raportul asupra rezultatului la ultimul termen: 15 aprilie, când vom examina rezultatul total și vom hotări, luând ev[entuale] măsuri pentru executare. Eu am mîntuit partea mea, și am plecat la Cluj cu raportul în ordine (după cum l-ai văzut în trenul de la Ciucea). La Cluj am aflat, întîmplător, că s-a hotărît scoaterea gazetei pentru 1 Mai, în temeiul unui gir a 5 prieteni — independent de acțiunea de pînă acum, care a eșuat (?). Am aflat ulterior aceasta și de la tine, și n-am avut nimic de observat, decît că mă bucur că sînt oameni de inițiativă și curaj.

La consfătuirea din 15 apr. am constatat că în alte raioane, începînd cu Cluj, Turda etc. nu s-a făcut *nimic* pentru repartizarea fondului, iar unii susțineau că nici chestiunea girului nu e definitivă, fiind numai o „idee”, cerînd și girul meu. Într-o ședință următoare, aceiași au recunoscut existența girului.

Au fost discuțiuni aprinse, era să plec din Cluj fără ca să fiu pe deplin lămurit. Aveam însă sentimentul că împingem prea departe față de tine, care ai plecat la București, lăsînd chestiunea aranjată și pe noi în bună înțelegere, și m-am întors de la gară, văzîndu-mă încă odată cu D-lor. A sosit și Iosif Iacob, chemat de mine, a fost și el de acord cu toate, iar acum sosește telegrama menționată, care împreună cu unele surprinderi din alte părți, mă fac să plec din nou la Cluj, punîndu-te [la curent — n.n.] și pînă atunci cu cele ce se petrec.

Cu vechiul devotament,

Deva, 27 aprilie 1929

 Petru Groza

N. B. Trimit și un bilanț al librăriei fondate de mine la Deva (a fost firmă particulară a mea și a lui Moța, interzicînd-o, am transformat-o în societate pe acțiuni, președinte numit fiind delegat dr. Dufler numai pentru timpul cît eram în funcție publică) și merge frumos, în plină dezvoltare, deci poate fi și o librărie foarte bună și rentabilă dacă e condusă.

Excelenței Sale D-lui Octavian Goga, f. ministru

București

6.

[antet Dr. P. Groza]
D. 507

Dragă Goga,

Am primit răspunsul tău la scrisoarea mea în interesul lui Solomon și „Decebal”. Aceasta din urmă s-a rezolvit de sine primind avizul B. N. că ne-a ridicat, (fără să cerem) creditul de re-escont la 8 mil. lei. Vechea noastră bancă lucrează după stilul vechi, ceea ce place și d-lor de la B. N., care încurajează lucrările noastre. Cum însă avem anumiți adversari, care ne invidiază și dușmănesc și care sînt tari la centrală, am dorit să previn, sau [să] contrabalansez ev[entual], acțiunea lor prin un cuvînt al tău. „In magniss. et voluisse satest” și eu-ți mulțumesc pentru bunăvoință.

Chestiunea Solomon e însă deschisă încă și dacă ocazional ai putea scrie sau spune cu rezultat un cuvînt lui I. Athanasie, te rog s-o faci. Nimic serios nu

poate împiedica trecerea unui funcționar bun al B. N. de la o filială la alta, când locul e vacant și când interese familiare îl reclamă. Dacă totuși nu s-ar putea, eu mi-am făcut datoria, deranjându-te pe tine cu această rugămintă. Urgent nu e, în cazul extrem ar putea fi rezolvată după sosirea guvernatorului: numai o soluție negativă pînă atunci ar putea fi evitată.

Acum m-am întors de la Sinodul din Sibiu (am fost și la Tg. Mureș, convînd cu Baci, Harșia, Suciu etc.) și voi adăuga cele experiate la raportul meu asupra Timișoarei. Cu cel mai apropiat tren plec la Cluj, de-acolo voi scrie asupra gazetei, care după program trebuie să apară mîine.

Sărutări de mîini Doamnei, cu devotament și dragoste,

Petru Groza

Deva, 2 mai 1929

Excelenței Sale d-lui Goga Octavian, f. ministru,
membru al Academiei Rom., București.

7.

[antet Dr. P. Groza]
D. 508

Dragă Goga,

Anexat aci trimit raportul meu la Circulara mareșalului Averescu, cu rugămintea să binevoiești a-l anexa celorlalte rapoarte din Ardeal.

Am citit și am și acum în fața mea scrisoarea ta din 22 ian. conținînd reflecții asupra celor ce ai văzut în fața alegerilor parțiale din Caraș și Sibiu. Întîi de toate, îți cer iertare, că nu am răspuns prin plecarea mea imediată în această campanie, dar motive serioase, pe care o să ți le comunic verbal (eram mereu în nădejdea că te pot vedea mai curînd, săptămîna trecută ți-am aținut calea la Cluj: mi s-a spus că treci la Ciucea) la întîlnirea de la congresul partidului.

În fond: ai văzut cu ochii toată coborîrea a tot ce este ordine socială, solidaritate și demnitate națională în provinciile noastre. În București cu agitația și zgomotul Capitalei, nu ai posibilitatea unei observări și contemplări liniștite, coboară însă prin orașele noastre și vei vedea aceleași certuri asupra „oalelor cu carne”, aceeași patimă și dușmănie, care subminează nu numai orice autoritate, dar diferențiază cu varietate și nenumărate titluri (partide, confesiune, situație materială etc.) pe oameni de același neam și singe. Acest război mărunț și infinit, dăinuiește înainte cu tenacitatea focului, jăratec sub cenușă. Profitorii lui sînt legiunile celor care nu au nimic comun cu neamul și țara noastră. Între frații care se războiesc, acești „terți” cîștigă din greu teren. Lor li se asociază multe elemente din vechiul Regat de origini obscure (onoare celor buni și români) care apar din diferite colțuri necunoscute ale acestei țări (devenită numai ieri așa de mare, încît nu-i putem cunoaște) — pescuind în tulbure, alimentînd prin intrigi, mașinațiuni de șiretenie armenească sau grecească, neînțelegerea războinică între frați, avînd acești progești ai capricioaselor încrucișări de rase, mai multă minte, decît să nu înțeleagă, că orice împăcare sau domolire le-ar reduce suprafața tulbure în care ei pescuiesc.

Aceasta, dragă Goga, nu este o viziune a unui om necăjit. Eu nu sînt nici vizionar, nici necăjit: am mușchii și nervii sănătoși, sînt mulțumit (nu îndestulit) cu ce am creat în jurul meu, începînd cu (vorba lui N. Iorga) ceata de copii — pînă la ultimul pom, pe care l-am sădit, și sînt în plină funcție de a crea. Aceasta nu mă face însă să nu caut în jurul meu și să nu mă impresioneze cînd văd atîta rău și răutate.

Un exemplu: la oficiul edilelor și drumurilor județene inginerul Cornel Petreu, feciorul unui vrednic preot de aici, cu casă și familie în localitate, cu diplomă din București a lucrat cîțiva ani în liniște. Se schimbă însă regimul politic și i se descoperă un defect: e nepotul unui politician de alt partid (întîmplător al meu, dar aceasta nu detrage nimic din tristul adevăr), deci trebuiește „curățit” (au

învățat și ardelenii acest cuvînt). Și a trebuit să plece. L-au ținut timp îndelungat pe drumuri, iar acum nu știu pe unde este. Trebuia înlocuit cu un om de „al lor”.

Ți-am dat acest exemplu, ca să vezi, că în apele tulburi ale naționalismului nostru, alții pescuiesc din greu.

Mă ridic contra acestor lucruri? E revolta indianului contra unor adversari inzestrați cu arme „superioare”. Odată doborît, sînt supus miilor de șicane și intrigă. [...] Ai citit pe la gazete că sînt pus pe banca acuzaților pentru înaltă trădare, ofensă adusă „eroilor” neamului (vizați sînt numai anumiți eroi), emițindu-se contra mea mandat de aducere (am trăit totdeauna în respectul termene-lor), că sînt declarat — comunist etc. Coborîte și multe porcării! Am avut o conversație particulară cu un cerc restrîns de magistrați — iese un „denunț anonim”, reproducînd denaturat întreaga conversație; iar „martorii” sînt aceiași magistrați. Dar cînd o parte din ei sînt veniți de pe nu știu unde cu nume întortocheat, corespondînd în familie armeneste, căsătorindu-se aci cu unguroaice șovine, fie chiar și mai bătrîne decît ei cu mulți ani...

În sfîrșit la ce să te mai obosesc? Cazurile mele și a celor de pe-aci sînt azi pretutindeni pe unde trec în Ardeal și Banat.

Atîtea umilinți, nemărginita mîhnire își vor da roadele cîndva. Vom vedea, dacă trebuiește să ne resignăm, atunci cînd și fahirii din India acționează sau să acționăm unde și cu cine putem. Îți reamintești ieșirile mele la consfătuirile prietenilor noștri: ceream, plictisitor pentru unii, o acțiune mai organizată a intelectualilor, ceream sistem și disciplină, fără ca să pot schimba ceva din felul vechi al nostru de a face „politică”. Din parte-mi, sînt în plină funcție de revizuire a tot ce este conștiință de cetățean, principii și lozinci, cu tendința de a elimina ceea ce este învechit, ipocrit și prejudicios.

Deva, 10 martie 1931

Cu vechiul devotament, al Tău,
P. Groza

8.

D. 687

Dragă Goga,

Regretabila distrugere a prieteniei tale cu mareșalul Averescu m-a pus în fața unui complex de probleme, de ordin moral și politic. Viața e scurtă și cu tot temperamentul meu expansiv la aparență, schimb foarte greu prietenile, mai ales astfel de prietenii. M-am ținut în ultimii ani, cum știi, consecvent și conștient departe de București. Am văzut de la distanță cu atît mai clar — iar evenimentele mă justifică cu impresionantă precizie în concepțiile sinistre asupra oamenilor și lucrurilor. Aveam o singură iluzie determinată poate mai mult de sentimente aparținînd resortului intern: Mareșalul și Tu. Toate răzvrătirile inerente zbuciumărilor anilor din urmă, cînd nimeni nu mai era la locul lui, se răsfrîngeau de stîncă prieteniei voastre mari, care ne ridica pe toți din jurul vostru în sfera de unde lucrurile se văd în frumusețea distanțării, departe de putregaiul frămîntărilor de toate zilele, într-o lume decăzută în debandadă.

Prăbușirea ei ne tulbură orizontul: eu o deplîng, alții se grăbesc să-și salveze bagajele mari și mici pe blocurile noi despărțite. Unii încărcăți cu conștiința complicității la această distrugere.

Pe cei grăbiți îi înțeleg: sînt oameni ca toți oamenii, cel mult îi compătimeesc pentru încurcătura în care sînt puși de a trebui să ghicească unde se vor adăposti mai bine. Pe complici iresponsabili îi disprețuiesc (de la mari la mici) pentru scirboasa lor intrigă dovedită prin rezultatul dezastruos.

Mă voi reculege și eu din sentimentul de doliu și voi lua o hotărîre văzîndu-mi de inventar.

Iată tot, dragă Goga, ce am de spus deocamdată.

Azi-seară pleacă trenul care avea să mă ducă la București. Nu sînt refăcut pentru a fi convins că sînt deja în măsură de a judeca rece, fără greș.

Dar nici nu mă impresionează „trenurile“ pierdute. Vremurile sînt atît de tulburi și mari, încît prevăd răsturnarea tuturor itinerariilor.

Un mic amănunt:

Am și eu în jurul meu mai restrîns „oameni“. Sînt de treabă dar — impacienți.

Pe cei care sînt cu ochii la tine — i-am dezlegat, în frunte cu Dr. Victor Suiago, secretarul general al org. noastre, vechi și bun prieten, fost secretar al organizației din Cluj. A scris lui Prie, la sfatul meu.

Poate îi ajung și eu — poate nu-i mai văd.

Deva, 11 martie 1932

Cu drag,

P. Groza*

* Scrisorile de față se păstrează în arhiva Muzeului Octavian Goga de la Ciucea.